

VÅRDHUND. Paulina, ett år, har just vaknat och ska få umgås en stund med Livia. Paulina är en svårt sjuk liten flicka, Livia en hund med mjuk päls, snälla bruna ögon och ett oändligt tålmod. På Lilla Erstagården har de funnit varandra.

TEXT: ELISABET OHLIN FOTO: GÖRAN SEGEHOLM

Vårdhunden Livia tröstar både barn och anhöriga

På Lilla Erstagården i villaområdet Hästhagen i Nacka utanför Stockholm finns sedan två år Ersta barn- och ungdomshospice, Nordens första barnhospice. Det ligger fridfullt bland gamla trädgårdar och med utsikt över Järlasjön.

Här vårdas svårt sjuka och döende barn tillsammans med sina familjer.

Det finns plats för fem barn åt gången. Hela familjen kan bo här, delta i vården och laga mat i det gemensamma köket. De barn som orkar och deras syskon kan leka. Ibland med vårdhunden Livia. Hon kan göra tricks, lägga pussel, put-

Livia, Sveriges första barnvårdhund, finns på Ersta barn- och ungdomshospice.

ta boll, spela blyg, hämta och leta upp saker. Och så kan hon mysa. Lägga huvudet tungt på någon som behöver tröst.

Läkartidningen hälsar på en dag i slutet av oktober.

Paulina har en progressiv muskelsjukdom. Hon är svag och sitter i sin mammas knä. Livia får hoppa upp i sängen och ligga bredvid på en speciell filt. Paulina sträcker ut handen och tar ett mjukt litet grepp och drar i det vita rufset på Livias huvud.

– Ja, du får klappa, säger mamma Jessica Eriksson.

Livia rör lite på huvudet och nosar runt lite, och Paulina ler.

– Är det roligt när hon busar? säger mamma.

Annars är det närmast andaktsfullt i rummet. Bara Li-

vias matte, läkaren Ann Edner, säger några ord ibland.

Paulina och hennes familj är här för andra omgången. Sedan en och en halv vecka är de tillbaka för att stanna till slutet.

Det är inte alltid som så små barn så tydligt visar intresse för en hund, och Livia är dessutom en ganska stor hund. Men Jessica Eriksson berättar att Paulina redan från början har sökt sig till Livia.

– Hon har lyst upp. Hon blir jätteglad när Livia nosar henne i ansiktet. En gång »tvättade« Livia fötterna på Paulina, och då bara myste hon, berättar Jessica.

Vovven ny medarbetare i vården

Antalet vårdhundar ökar. I dag finns omkring 100 diplomerade vårdhundsteam i 50 kommuner i landet. De allra flesta arbetar i äldreomsorgen.

– I äldreomsorgen såg man väldigt snabbt effekt i form av minskat behov av psykofarmaka, mindre förvirring och oro. Och övriga vårdtagare och personal mätte bättre, berättar Ingeborg Höök, tidigare sjuksköterska och chef inom bland annat äldreomsorg och psykiatri.

På senare år har hon varit centralfiguren inom området vårdhundar i Sverige. Numera driver hon Vårdhundskolan med sin man i Brösarp, Skåne. Inom projektet »Hund i vården«, finansierat av Allmänna arvsfonden, tog de under några år fram en utbildningsmodell för vårdhundar och deras förare samt kriterier för diplomerings av vårdhund. Arbetet gjordes tillsammans med brukarorganisationer, vårdpersonal och chefer inom vård och omsorg.

Den första landstingsanställda terapihunden i Sverige var den svarta labradoren Blackie boy på demensboendet Baltzargården i Motala redan på 1980-talet. Den som banade väg för honom var Barbro Beck-Friis, professor i geriatrik. I boken »Hundens betydelse i vården« från 2007 skriver hon om honom: »Han skapade trygghet, skratt och lekfullhet, tröst och kroppskontakt. [...] Man kunde sammanfatta effekterna i ett enda ord – livskvalitet.«

– Jag var chef för geriatriken i Motala, och det var så tydligt vilken glädje han spred. Det här med djur i vården är så oerhört viktigt, säger Barbro Beck-Friis.

År 2007 blev hon hedersdoktor vid Sveriges lantbruksuniversitet för att »hon tidigt väckt förståelse för betydelsen av djurkontakter i samband med vård och rehabilitering av människor«.

Förutom i äldreomsorgen finns i dag vårdhundar även inom reha-

Redan från början sökte sig Paulina till Livia, berättar Paulinas mamma Jessica Eriksson.

Nu är hela Paulinas familj på plats.

– Här är det så mycket som förgyller barnens sista stund. Man kan ha hela familjen här.

Att Livia finns på Lilla Erstagården har gett vistelsen en extra dimension, tycker Jessica Eriksson.

»Hon har en lugnande inverkan även på mig.«

– Hon har en lugnande inverkan även på mig.

I rummet intill vakar en annan mamma, Nancy Svensson, över sin tioåriga

dotter. Familjen har fått mycket glädje och tröst av Livia under det år som dottern Michelle vårdats här.

– Det är bra med Livia. För Michelle har det varit viktigt att klappa. Och ibland är jag så ledsen och orkar inte vara här inne. Då går jag ut och myser och klappar. Det är jät-

teskönt att hon finns här, säger Nancy Svensson.

Ann Edner är Lilla Erstagårdens sektionschef och enda läkare. Hon är pediatriker och neonatolog med tjugofem års erfarenhet från Astrid Lindgrens barnsjukhus. Våren 2010 blev hon erbjuden att

bilitering av barn och vuxna med förvärvad hjärnskada, rehabilitering efter stroke, inom äldrepsykiatri och ungdomspsykiatri. Kontakten med hund kan lugna, men också fungera som socialt smörjmedel mellan människor eller motivera patienter till träning och aktivitet, berättar Ingeborg Höök.

– Sjukgymnaster har haft känslan av att ha ett trollspö. Patienten är plötsligt motiverad.

En vårdhund arbetar vanligen med sin förare på ordination från läkare eller sjukgymnast. Hunden kan besöka en patient inledningsvis under tre halvtimmespass i veckan under 6–8

veckor, så att en relation kan etableras. Därefter trappar man ner till två gånger i veckan, och sedan fasas det ut. Annars skulle det bli för dyrt.

– Hunden »lyfter upp« vårdtagaren till en nivå där annan personal kan ta vid.

Men vårdtagaren kan ha kvar bilder av hunden att titta på och hunden kan hälsa på i samband med att den besöker andra patienter.

En färdigutbildad vårdhund kostar 250 000 kronor. Men den största kostnaden är hundförarens lön. En vårdhundförare ska även vara vårdutbildad med

minst två års yrkeserfarenhet.

– Det är viktigt att veta när det är lämpligt och kostnadseffektivt med vårdhund, och när det inte är det. Hittills tycker jag att vården klarat det bra, för vården är så slimmad. Det vill till att det blir rätt snabba resultat. En vårdhund ger svar i kassan inom en månad, säger Ingeborg Höök.

Finns det evidens för nyttan av vårdhund?

– Det finns några få studier med lite mer tyngd, men det mesta av forskningen är undermålig. Alltför många studier är alldeles för okritiskt gjorda. Man vill tolka in allt möjligt när man är positiv. Det är lätt att tro att

det botar både prostatit och glaukom.

Ingeborg Höök såg potentialen med vårdhund när hon arbetade inom vården och började använda sin egen hund i arbetet.

Är det en god idé att ta med sin sällskapshund till jobbet?

– Det kan vara bra på vissa ställen, om alla är ense om att personen får avsätta arbetstid för detta, för det måste finnas någon som kan stötta samspelet.

Men ingen har gott om tid i äldreården, påpekar hon. Så antingen lägger sig hunden och vilar, eller så är den utlämnad

Livia skapar en lugn och harmonisk hemmiljö för barn, föräldrar och personal, säger Ann Edner.

vara med och starta hospicet.
– Då tänkte jag, som alltid har haft hund, vad mysigt det vore att ha hunden med sig på jobbet. Och jag blev varse att man hade vårdhundar inom geriatrik och psykiatri och tänkte: Varför inte på ett barnhospice? Om man öppnar barnhospice måste man ha vårdhund!

Hon började leta efter en hypoallergen ras och kom i kontakt med Vårdhundskolan och Ingeborg Höök, som sa »Ska du inte ha en labradoodle?« Labradoodle är en relativt ny ras, en korsning mellan labrador och pudel. Och så gick det till att just Livia kom till Lilla Erstagården.

De flesta vårdhundar i Sverige arbetar i äldreomsorgen. De kommer på besök med sin hundförare, på recept. Här är det annorlunda. Livia arbetar bara här. Redan som valp har hon varit med Ann Edner på jobbet. I början i koppel. Numera är hon väluppfostrad och

går lös i korridoren under matet vakande öga. Hon vet var hon får och inte får röra sig.

Sedan i maj i år är Livia Sveriges första barnvårdhund, diplomerad av Vårdhundskolan. Jämfört med en vanlig vårdhund kan hon utföra ytterligare ett antal moment liggande och med små rörelser, för att kunna arbeta i sängen hos ett sjukt litet barn.

En vanlig vårdhund arbetar endast med sin förare, men på hospicet är tanken att även övrig personal ska kunna arbeta med Livia. De i personalen som vill får utbildning för detta.

Ann Edner tycker att de lyckats ta de särskilda hänsyn som behövs: rädsla för eller religiösa förbehåll mot hundar, hygienkrav och allergier.

Livia får aldrig vara ensam med patienterna och ingen påtvingas kontakt. Hon går aldrig in i ett rum utan att bli in-

bjuden med »Varsågod«. I korridoren vet hon att de orangea linjerna på golvet markerar förbjudet område: köket.

Livia är hypoallergen, dels för att labradoodle saknar den fetare underullen där allergenerna lär finnas, dels för att hon badas varje vecka.

– Det går att ha både vårdhund och hög medicinsk standard, säger Ann Edner.

Vad tycker andra läkare?

– De är nyfikna, tycker det är bra, fantastiskt. »Äntligen«, säger många.

– Jag har försökt att vara diplomatisk och runda alla koner, som allergier och hygien. Jag är ofta på Astrid Lindgren med olika patientuppföljningar, och då frågar jag om jag får ta med Livia. I början var det lite osäkert, nu säger de: »Du tänker väl inte komma utan Livia?« ■

Michelle och Paulina somnade in samma natt fyra dygn senare, med bara några timmars mellanrum. Bilde och text publiceras med föräldrarnas tillstånd. Nästa vecka är Livia på riksstämman.

■ **Diplomering och svensk standard**

En diplomerad vårdhund är en tjänstehund som gått igenom lämplighetstest och en ettårig utbildning med godkänt prov i simulerad vårdmiljö. Testen görs av etolog med erfarenhet av att testa tjänstehundar och av legitimerad vårdpersonal med erfarenhet av vårdhund. De får inte ha varit inblandade i träningen.

Swedish Standards Institute, SIS, arbetar på vårdhundprojektets initiativ med att ta fram en nationell standard för utbildning av vårdhundsteam. Syftet är att nå hög kvalitet på vårdhundinsatser, enhetlig diplomering och på sikt en internationell standard. Standarden kommer efter årsskiftet.

■ **Rekommendationer på väg**

Ingeborg Höök (Vårdhundskolan), Ann Edner och företrädare för en rad myndigheter och organisationer håller på att ta fram en vägledning utifrån bland annat patientsäkerhet, djurskydd och arbetsmiljö för verksamheter som planerar att införa vårdhund. Deltar gör bland andra Socialstyrelsen, Svenska läkaresällskapet, Smittskyddsinstitutet, Arbetsmiljöverket, Astma- och allergiförbundet, Sveriges Kommuner och landsting, Jordbruksverket och Sveriges veterinärmedicinska anstalt.

att klara svåra situationer på egen hand, till exempel att någon stryker den mothårs eller ger ifrån sig konstiga ljud. Då väljer hunden bort de personerna. Den väljer oftast ut några få fungerande individer, och då kan andra känna sig bortvalda. Det kan vara svårt att känna sig bortvald till och med av en hund. Så hunden kan göra mer skada än nytta. Dessutom gör hunden avdelningen till sitt revir och skäller på matleveranser till exempel, säger Ingeborg Höök.

Normalt lyder en tjänstehund endast sin förare. Men en vårdhund ska kunna ta kommando

Ingeborg Höök

från vilken patient som helst.

– Den får inte vara för fixerad vid sin förare. Den uppmantras också att inom givna ramar ta egna initiativ.

Det kan handla om att hunden väljer att ligga kvar bredvid någon som behöver dess sällskap. Då ska inte hundföraren insistera att kalla in den.

– Det krävs ett speciellt sätt att träna hunden, det är jättekulrigt. Livia har legat hos många

vårdtagare intill slutet. Hur hunden gör sina beslut, det vet vi inte. Kanske är det utifrån dofter. Men hunden lär sig att vi respekterar dess val.

För att passa som vårdhund

Måste hunden ha ett väldigt gott självförtroende, så att den vågar testa ramarna och samtidigt vara till lags. Den ska vara humörmässigt stabil, orka med maskiner som låter eller människor som gör konstiga rörelser, aldrig bli aggressiv, och den ska vara glad även när den blir klappad för tjugofemte gången. Väldigt få passar. 90 procent faller bort i lämplig-

hetstestet, säger Ingeborg Höök. Barbro Beck-Friis håller med om att det är mycket viktigt att välja rätt hund. Men hon tycker att det har blivit »så mycket fokus på AAA-hunden«. En väldigt sträng reglering kan göra att spontaniteten och glädjen i kontakten med hunden kan gå förlorad.

– Ett alternativ är katten. Den är stolt, klok, intelligent och går sina egna vägar. Och den har också en fantastisk förmåga att trösta där den bäst behövs. Det finns många katter inom äldreården och de kostar ingenting, säger Barbro Beck-Friis.

Elisabet Ohlin

Hälso- och sjukvårdslagen görs om

Patientmaktsutredningen, som leds av Johan Assarsson, ska lämna förslag till en ny lag på hälso- och sjukvårdsområdet, enligt ett tilläggsdirektiv från regeringen.

Lagen ska ersätta den nuvarande hälso- och sjukvårdslagen som började gälla 1983 och som enligt regeringen är ålderdomlig, svåröverskådlig och till viss del otydlig. I direktivet står att den nya lagen ska vara en ramlag, det vill säga en generell reglering av organisation och ansvar i hälso- och sjukvården. Regeringen påpekar dock att nuvarande ansvarsförhållan-

den inom hälso- och sjukvården ska fortsätta gälla.

Enligt direktivet ska utredaren titta på vilka delar i den nuvarande lagen, och i andra lagar inom hälso- och sjukvårdsområdet, som behöver finnas med i den nya lagen och vilka delar som i stället bör ingå i speciallagstiftning eller förordning. De delar som ska ingå i den nya lagen ska ses över såväl

språkligt som lagtekniskt. Utredaren ska också titta på bemyndiganden och lämna de författningsförslag som krävs.

Förslaget ska vara färdigt den 30 juni 2013.

Anders Hamsten ny rektor vid KI

Anders Hamsten

Regeringen beslutade vid torsdagens regeringssammanträde att utse Anders Hamsten till ny rektor vid Karolinska institutet.

Anders Hamsten är professor i

kardiovaskulära sjukdomar vid Karolinska institutet och överläkare vid hjärtkliniken på Karolinska sjukhuset. Han efterträder Harriet Wallberg-Henriksson och tillträder den 1 januari 2013.

Ander Hamsten var den kandidat som fick flest röster i hörandeförsamlingen där personal, lärare och studenter ingår. Han var även den som KI:s konsistorium rekommenderade.

ML

Pensionsvillkor kan ändras efter årsskiftet

Den som efter årsskiftet får nytt jobb eller nya anställningsvillkor hos samma arbetsgivare bör vara uppmärksam på vilka pensionsvillkor som då erbjuds, meddelar Läkarförbundet sina medlemmar.

Det tjänstepensionsavtal som gäller för alla landstings- och kommunalanställda läkare, KAP-KL, har sagts upp av arbetsgivarparten Sveriges Kommun- och landsting/Pacta, som vill omförhandla avtalsvillkoren med Läkarförbundet och övriga avtalslutande parter.

Läs om förhandlingsläget på slf.se.

Capio tar över Carema sjukvård

Vid årsskiftet går Caremas sjukvårdsverksamhet över till Capio, om Konkurrensverket godkänner köpet. Det framgår av ett gemensamt pressmeddelande från Caremagruppens ägare Ambea och Capio. Men det kan också komma att krävas okej från landstingen.

Landstinget Kronoberg skriver på sin webbplats att ett ägarbyte inom Vårdval Kronoberg också kräver landstingets godkännande. I Kronoberg äger Carema vårdcentralen Hovshaga i Växjö. Landstinget ska nu titta på om Capio lever upp till kraven i vårdvalet, och blir det ett godkännande kommer landstinget att informera alla berörda listade invånare och erbjuda dem att göra ett nytt val.

Carema kommer nu att ägna sig enbart åt omsorg.

Carema Sjukvård har 1 400 anställda och driver 235 vårdcentraler, med 325 000 listade besökare, samt ett antal specialistverksamheter.

Efter övertagandet kommer Carema att ägna sig enbart åt omsorg, medan Capio kommer att ha 70 vårdcentraler, med 650 000 listade patienter, i Sverige. Hela Capios svenska verksamhet får 4 500 medarbetare. ■

Gotland och Västerbotten bäst i årets patientsäkerhetsatsning

Två landsting, Gotland och Västerbotten, uppfyller alla krav utom ett i 2012 års patientsäkerhetsatsning, som utgörs av en pott på 525 miljoner kronor.

Alla landsting får dock vara med och dela på pengarna eftersom samtliga, enligt Socialstyrelsens bedömning, lever upp till de fyra grundkraven: upprätta patientsäker-

hetsberättelse, införa och använda Nationell patientöversikt, påbörja IT-stödet »Infektionsverktyget« samt arbeta med strukturerad journalgranskning.

Hur mycket pengar det enskilda landstinget får bestäms i sin tur av hur man klarar sex prestationsbaserade krav.

Läs mer på Socialstyrelsens webbplats. ■

Steriliseringskrav inför könsbyte avskaffas nästa år

Kravet på sterilisering och upphävande av fortplantningsförmåga inför ändring av könstillhörighet tas bort. Det föreslår

regeringen i en promemoria.

Konkret handlar det om att personer ska kunna bevara sin möjlighet att bli biologisk förälder även efter könsbyte, något som den nuvarande lagen utesluter.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2013. ■